

Betoging van de Katholieke Arbeidersvrouwen (KAV) voor het kabinet van de eerste minister tegen de afbraak van de overheidsbijdrage van de thuiswerkende moeder, 15 maart 1955 (KADOC Leuven)

**Compromissen tussen strategie en ideologie.
De Premie voor de Moeder aan de Haard als
onderdeel van de gezinspolitiek, 1949-1957**

Hannelore Vandebroek, FWO-aspirante K.U. Leuven

In Brood & Rozen verscheen eind 2003 een artikel van historica Sophie Bollen over de Premie voor de Moeder aan de Haard en de Sociaal Pedagogische Toelage (SPT).⁽¹⁾ In wat volgt probeer ik vanuit mijn eigen onderzoeksperspectieven enkele nieuwe elementen aan te brengen in dat verhaal. Ik ga nader in op de geschiedenis van de Premie voor de Moeder aan de Haard, die door Bollen slechts kort geschetst wordt, en probeer eveneens een aanzet te geven tot een mogelijke alternatieve interpretatie van dit aspect van het naoorlogse gezinsbeleid. Waren de Premie en de SPT, zoals Bollen argumenteert, deel van een tewerkstellingsbeleid, waarbij vrouwen bewust van de arbeidsmarkt werden geweerd in tijden van crisis en waarbij ter legitimatie het stof van ideologische argumenten uit de jaren 1930 werd geblazen? Of was er iets anders aan de hand? Het artikel pleit tevens voor een minder stiefmoederlijke benadering van de jaren 1950.

De jaren 1950 zijn een verraderlijke periode voor de genderhistorica. Volgens de memoires van de protagonisten van de tweede feministische golf zaten we toen wat de emancipatie van de vrouw betreft in een diep dal. Pas eind jaren 1960 klommen we daar, mede dankzij de inspanningen van 'de vrouwenbeweging' langzaam weer uit. Het is een beetje vervelend dat in 1948 het algemeen stemrecht werd ingevoerd en dat in 1958 de maritale macht werd afgeschaft. Maar kom, dat stemrecht was rijkelijk te laat en die zogenaamde handelingsbekwaamheid van de gehuwde vrouw was, zonder de hervorming van het huwelijksgoederenstelsel, toch niet meer dan een lege doos. In de jaren 1950 werden vrouwen gediscrimineerd in de sociale zekerheid, was er van gelijk loon nog geen sprake en werden huisvrouwen aangemoedigd thuis te blijven met een

Premie voor de Moeder aan de Haard. En de traditionele vrouwenorganisaties, die vonden dat allemaal goed, ze verdedigden het zelfs. Ze bevestigden vrouwen in hun essentiële moeder-zijn en spanden zich vooral in om gehuwde vrouwen tot een betere vervulling van hun huishoudelijke en familiale rol te brengen.

De programmawet 1975-1976 van 5 januari 1976 voorzag, na tien jaar debat en aarzelende regeringen, in een vergoeding voor de thuiswerkende ouder. Het Koninklijk Besluit (KB) dat de toekenningsmodaliteiten moest regelen, kwam er echter nooit. Sophie Bollen schetst in haar artikel het maatschappelijke debat rond de Sociaal Pedagogische Toelage en vergelijkt dit met de invoering van de Premie voor de Moeder aan de Haard in de jaren 1950. Het artikel geeft stof tot nadenken.

In mijn eigen onderzoek, het doctoraatsproject *Genderideologie in België. Opvattingen over vrouw, gezin en arbeid, 1945-1970*, koos ik expliciet voor deze in de Belgische vrouwen-geschiedenis wat verwaarloosde periode. Inspiratiebron was eveneens de discussie in de Nederlandse en, in mindere mate, Belgische historiografie over het karakter van de jaren 1950. Waren de jaren 1950 een periode van normalisering na een woelige oorlog, van soberheid en traditionele opvattingen? Of roerde er onderhuids al wat? Is er dus sprake van meer continuïteit naar de jaren 1960 toe? ⁽²⁾

Binnen dat kader zoek ik naar eventuele veranderingen in de opvattingen over vrouwenarbeid en vooral over de arbeid van gehuwde arbeidersvrouwen in België in de jaren 1950 en 1960. De tientallen licentiaatsverhandelingen die de laatste twee decennia het beeld van de vrouw, van moederschap en vaderschap, de gezinsideologie, de opvattingen over vrouwenarbeid in kranten en de ledenbladen van sociale organisaties onderzochten, kwamen tot zeer stereotiepe conclusies. Vinden we diezelfde binaire beelden terug bij intellectuelen? Hoe statisch of dynamisch waren hun ideeën? Wat dachten politici, vakbondsmensen en professoren over arbeid en gezin, en, onrechtstreeks, over gender? De eerste resultaten met betrekking tot de katholieke intellectuelen in de jaren 1945-1960, aan de hand van katholieke algemene culturele tijdschriften, waren teleurstellend. Vrouwenarbeid was nauwelijks een thema in dat soort bronnen en op dat maatschappelijk niveau.⁽³⁾ Het onderzoek naar de discussies binnen de vakbonden en (de top van) andere sociale organisaties brengt echter aan het licht dat vrouwenarbeid daar wél als discussieonderwerp aan de orde was, zij het onrechtstreeks binnen debatten rond sociale zekerheid, inzonderheid de familiale politiek en het kinderbijslagstelsel.

In wat volgt schets ik in een eerste paragraaf de geschiedenis van de Premie voor de Moeder aan de Haard en de houding van het ACV en de KAV, en in mindere mate van het ABVV, in het debat omtrent de premie. In het artikel van Bollen, wiens licentiaatsverhandeling vooral de SPT bestrijkt⁽⁴⁾, komt die geschiedenis slechts zijdelings aan bod. Studies over de opbouw van de Belgische welvaartsstaat gaan aan de premie

grotendeels voorbij, net zoals zij andere aspecten van de sociale zekerheid die voor vrouwen verregaande gevolgen hadden, negeren. In een tweede paragraaf probeer ik een aanzet te geven tot een alternatieve interpretatie. Wat de geschiedenis van de SPT en de houding van de verschillende vrouwenorganisaties in dit debat betreft, levert Bollen in haar licentiaatsverhandeling en in het artikel in *Brood & Rozen* een erg waardevolle bijdrage tot het historisch onderzoek naar de Belgische welvaartsstaat en de geschiedenis van het Belgische feminisme. Wat betreft haar interpretatie van de SPT en de Premie voor de Moeder aan de Haard wil ik echter een andere piste suggereren.

Het Belgische kinderbijslagstelsel en de Premie voor de Moeder aan de Haard ⁽⁵⁾

Kinderbijslag verscheen het eerst en kende zijn grootste verbreiding in katholieke landen. Dit hoeft niet te verwonderen: bij een vrijwel volledig verbod op geboortebeperking is het mogelijk voortplanting te identificeren, niet als een individuele keuze, maar als een risico voor elke volwassen gehuwde persoon, waartegen een gemeenschappelijke verzekering mogelijk is. Bovendien dachten regering, werkgevers en confessionele maatschappelijke organisaties dat kinderbijslagen een steentje konden bijdragen in de strijd tegen de denataliteit en de desintegratie van het gezin. De eerste kinderbijslagfondsen ontstonden in Frankrijk. Katholieke werkgevers namen graag gehuwde mannen en vaders in dienst. Zij zouden immers volgzamer en betrouwbaarder zijn dan hun ongehuwde collega's. Dergelijk beleid kon echter hun concurrentiepositie verzwakken. Kostwinners hadden immers hogere lonen nodig dan alleenstaande mannen en verhoogden dus de loonkost. Daarom werd naar een collectieve oplossing gezocht: door het opzetten van fondsen kon de last over alle werkgevers verdeeld worden. Bovendien was het geven van kinderbijslag een argument tegen de vakbondseisen voor loonsverhogingen en bond het de arbeiders meer aan het bedrijf. Om precies die redenen waren de (socialistische) vakbonden aanvankelijk tegen de kinderbijslag en zagen zij meer heil in hogere lonen.

De evolutie van het Belgische kinderbijslagstelsel voor de Tweede Wereldoorlog wordt grondig beschreven door historica Margo de Koster.⁽⁶⁾ Ontstaan uit lokale initiatieven, waarvoor de Belgische werkgevers inspiratie haalden in Frankrijk, werd kinderbijslag via een systeem van compensatiekassen in België in de loop van het interbellum veralgemeend en in 1930 wettelijk verplicht voor loontrekkenden. In 1937 volgde een beperkter verplicht systeem voor zelfstandigen. De Besluitwet van 28 december 1944 liet dit stelsel vrijwel ongewijzigd. Wel volgden er meteen meerdere verhogingen. De Besluitwet van 21 augustus 1946 voegde een bepaling toe waardoor voortaan, naast kinderbijslagen en geboortetoeslagen, andere "bijslagen of voordelen van familiale

aard" ingevoerd konden worden via een KB, na raadpleging van de Commissie voor Gezinsvergoedingen. Dankzij die wijziging kon in 1949 de gezinsvakantiebijslag geïntroduceerd worden en werd de Premie voor de Moeder aan de Haard, ingevoerd door het Besluit van de Regent van 10 december 1949, mogelijk.⁽⁷⁾

Sommige van de eerste lokale kinderbijslaginitiatieven voorzagen reeds extra toelagen voor de echtgenote van de arbeider. Fallon, die in 1927 de bestaande Franse en Belgische initiatieven inventariseerde, verwijst naar dergelijke toeslagen voor echtgenotes in Antwerpen in 1925.⁽⁸⁾ In Frankrijk in 1938 en in België in 1949 werden die toeslagen ook wettelijk ingevoerd. De naam 'Toelage voor de Moeder aan de Haard' kwam trouwens uit Frankrijk. Aanvankelijk een lokaal beperkt en privaat initiatief, werd daar in 1938 de 'Allocation de la Mère au Foyer' algemeen ingevoerd: de kinderbijslag werd er verhoogd voor die gezinnen waar de moeder thuisbleef, of waar zij alleen de kinderlast droeg. De naam dekte met andere woorden de lading niet helemaal. De extra bijslag werd immers betaald aan alle gezinnen die slechts over één loon beschikten. Dat kon ook het loon van een alleenstaande, buitenshuiswerkende moeder zijn. In 1941 werd de toelage in Frankrijk afhankelijk gemaakt van het aantal kinderen en werd de naam gewijzigd in het meer toepasselijke 'Allocation de Salaire Unique'. Alhoewel ingevoerd door het Vichy-regime en dus een beetje aangebrand, werd het stelsel bij de bevrijding niet afgeschaft. Demografische bekommernis speelde daarbij zeker een rol. In België verwees vooral de Katholieke Arbeidersvrouwenbeweging (KAV) in haar pleidooien naar de Franse 'Toelage voor Enig Loon', een naam en een systeem die zij verkoos boven de meer ideologisch beladen en dus politiek minder interessante naam 'Premie voor de Moeder aan de Haard'.

Het idee een extra premie uit te betalen aan de moeder thuis dook in België na de oorlog voor het eerst op bij de Nationale Commissie voor de Kindertoeslag in de loop van 1945. Het voorstel, dat afgewezen werd, hield in aan moeders die niet buitenshuis werkten én minstens drie kinderen thuis hadden een extra vergoeding te betalen, gelijk aan de hoogste kindertoeslag per kind. Tijdens de eerste naoorlogse jaren groeide er in België een zekere consensus over het thema. Het idee stond zowel bij de katholieke als de socialistische arbeidersorganisaties op de agenda. Vooral de Bond van de Kroostrijke Gezinnen van België was een belangrijk voorvechter.

Binnen de KAV was senator Maria Baers de belangrijkste pleitbezorgster. Sinds 1925 legde zij in haar redevoeringen en artikels de nadruk op het belang van de taak van de vrouw in het gezin. Het thuisblijven van gehuwde vrouwen was volgens haar meer conform met de menselijke en sociale vooruitgang dan hun arbeid buitenshuis. In 1946 en in 1948 leidden die ideeën tot twee wetsvoorstellen waarin Baers hogere kinderbijslagen voorstelde voor gezinnen waarin slechts één ouder, de vader, voor het gezinsinkomen zorgde. Toen de regering in 1949 voor een andere formule koos, werd die door de KAV hartelijk ondersteund. *Vrouwenbeweging*, het tijdschrift van de KAV,

gaf de perikelen van de premie veel aandacht, met hartstochtelijke pleidooien voor de waarde van de arbeid van de huisvrouw en het belang van de moeder in het gezin voor het welzijn van de kinderen en het familiegeluk. De premie moest de financiële nood - volgens de KAV de hoofdreden van bijna alle vrouwenarbeid - verlichten, zodat de moeders uit de arbeidersstand konden thuisblijven.

Op het eerste naoorlogse congres van het Algemeen Christelijk Vakverbond (ACV) in 1945 spraken enkele militanten zich nog uit tegen een dergelijke toelage. In het belang van 'het familieleven' en uit ongenoegen met de verbreiding van het idee van een 'individueel loon', werd de toelage voor de moeder in het gezin verworpen. Het loon van de man moest immers een gezinsloon zijn: een rechtvaardig loon moest niet alleen zijn individuele behoeften dekken, maar ook die van zijn gezin. Het ACV zou de komende jaren blijven worstelen met de keuze tussen een absoluut (hogere prestatielonen voor kostwinners) en een relatief gezinsloon (kinderbijslagen en premie). Pijnpunt was het concept 'individueel loon'. De Premie voor de Moeder aan de Haard steunen, betekende immers dat de vakbond zich neerlegde bij het idee dat een loon, een loon voor één persoon was geworden en moest aangevuld worden met toeslagen voor de andere gezinsleden.

Ook binnen de KAV was er onenigheid over die kwestie. Maria Baers zag de Premie voor de Moeder aan de Haard als een noodzakelijk kwaad. Een echt gezinsloon zou veel beter zijn, maar aangezien dit niet haalbaar was, kon de premie een rol spelen. Andere KAV-leidsters, onder wie Catrysse - in communicatie met het ACV - evolueerden naar de mening dat de premie geen noodoplossing was, maar een nieuw en efficiënt middel in een systeem van prestatielonen en relatieve gezinsbijslagen. Het verschil tussen de KAV en het ACV bleef evenwel dat de KAV de premie kaderde in een geheel van maatregelen die de situatie van de huisvrouw moest verbeteren (o.a. huishoudelijk onderwijs en sociale zekerheid voor huisvrouwen), daar waar het ACV zich tot financiële eisen beperkte, een actieveld waarin de vakbond zich wellicht beter thuis voelde.

Op het ACV-congres van oktober 1947 werd de knoop doorgemaakt. In de familiale studiegroep die het congres voorbereidde, tekenden er zich een meerderheids- en een minderheidsstandpunt af. Een kleine minderheid bleef ervan uitgaan dat het door de man verdiende prestatieloon een gezinsloon was dat de behoeften van vader, moeder en minstens twee kinderen moest dekken. Kinderbijslag was dus enkel nodig vanaf het derde kind. De meeste commissieleden vonden echter dat het gezinsloon niet langer werkelijk, noch wenselijk was. Het prestatieloon was een loon voor de alleenstaande geworden. Voor de andere gezinsleden, ook voor de kinderloze echtgenote-huishoudster en vanaf het eerste kind, waren gezinsvergoedingen nodig die de volledige kosten van onderhoud dekten. Aangezien dat niet meteen realiseerbaar was, waren voorlopig progressieve vergoedingen, oplopend volgens de geboortetijd van

het kind, de beste oplossing. Gezinnen waar het tekort het grootst was, namelijk die met meerdere kinderen, moesten immers bij voorkeur geholpen worden. De Premie voor de Moeder moest volgens dezelfde logica meteen ingevoerd worden, die voor de kinderloze echtgenote-huishoudster kon wachten.

Bij het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV) waren de meningen verdeeld. Op het congres van 1948 hield Nathalis De Bock een vurig pleidooi voor de 'vergoeding voor de moeder-echtgenote' in ware KAV-stijl: *"De rol van de echtgenote-moeder heeft een even verstrekkend economisch belang als de functie van een arbeidster. Het is geen natuurlijke drang die de arbeidstersvrouwen naar de fabriek roept, doch een materiële noodzakelijkheid. Zij ook zouden zich liever aan de zorg van hun echtgenoot en kinderen wijden, dan verplicht te zijn met hun arbeid het loon van de echtgenoot aan te vullen. De waardigheid van de arbeid der echtgenote-moeder moet erkend worden samen met de belangrijkheid der huishoudelijke taak en toewijding aan het gezin. [...] Door het aanvaarden van dit principe zullen wij aan de arbeidstersvrouwen en hun gezinnen het familiegeluk geven."*⁽⁹⁾ Omdat niet alle kameraden het over de premie eens waren, kwam het echter niet tot een congresresolutie. Ook de volgende jaren bleef De Bock de premie verdedigen, maar er was binnen het ABVV te veel controverse rond het thema om met een eenduidig standpunt naar buiten te treden. Socialistische spilfiguren zoals Jeanne Vandervelde, Emilienne Brunfaut en - onverwacht misschien - Louis Major waarschuwden voor de gevaren die de premie potentieel kon inhouden voor de rechten van de werkende vrouwen, voor wie de vakbond toch in de eerste plaats moest opkomen.

Op het ACV-congres van oktober 1949 kondigde minister van Arbeid en Sociale Voorzorg Oscar Behogne (CVP), het invoeren van de 'Toelage voor de Moeder in het Gezin' aan. Aan de moeder die zich uitsluitend aan huishoudelijke arbeid wijdde zou een vergoeding uitbetaald worden ter vervanging van de compensatievergoedingen.⁽¹⁰⁾ De vergoeding werd ingevoerd door het Besluit van de Regent van 10 december 1949 en toegepast vanaf 1 januari 1950. Echtgenotes van loontrekkenden kregen 100 fr. per maand via het kinderbijslagstelsel als zij minstens één kind hadden en zij geen 'winstgevende bezigheid' verrichtten. Zodra de moeder meer dan achttien dagen per jaar minstens twee uur per dag werkte, werd ze aanzien als iemand met een winstgevende bezigheid. ACV en KAV vonden het bedrag veel te laag, maar waren toch relatief tevreden. Het principe werd immers erkend en ook als symbool was de premie belangrijk. De katholieke arbeidersorganisaties gingen er bovendien van uit dat dit bedrag stapsgewijs verhoogd zou worden. Het ABVV was het wel met het principe eens, maar vreesde dat de werkende moeders uit de boot zouden vallen. De integratie van de vroegere compensatiebons in de lonen en de sociale vergoedingen moest zo geregeld worden dat ook de werkende moeders ervan zouden genieten. Met het KB van 16 mei 1951 voerde de minister van Arbeid en Sociale Voorzorg Van

Den Daele (CVP), vanaf 1 mei 1951 een eerste verhoging in. De basisvergoeding van 100 fr. werd verhoogd met 50 fr. per maand per kind. In juni 1953 zorgde een administratieve maatregel voor een onverwachte mogelijkheid. De regering paste de manier aan waarop werkgevers hun bijdragen moesten storten aan de Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid; voortaan moest dit maandelijks gebeuren, in plaats van per kwartaal. Door die ingreep stegen de reserves van de Nationale Compensatiekas voor de Kinderbijslagen met ongeveer 525 miljoen fr. Het ACV zag meteen een mogelijkheid tot verdere verhogingen van de premie. De Wet op de Kinderbijslag van 1930 liet de kas immers toe met eventuele reserves bijkomende voordelen toe te kennen. Op 4 december 1953 stuurde het ACV-bestuur een brief naar de raad van beheer van de Nationale Compensatiekas met het voorstel om de extra miljoenen te besteden, dit rechtvaardigend met het argument dat zelfs de hoogste kinderbijslag op dat moment (695 fr. voor het vijfde en volgende kinderen) nog steeds niet de gemiddelde onderhoudskosten van een kind dekte, door het ACV op 1000 fr. geschat. Omdat de reserves niet toereikend waren voor een voelbare verhoging van de kinderbijslag voor iedereen, stelde het ACV voor deze in te zetten waar ze het meest nodig waren. Een verhoging van de Premie voor de Moeder aan de Haard zou de gezinnen die het met één arbeidsinkomen moesten stellen bevoordelen. Met een meerderheid van stemmen keurde de raad van beheer van de Nationale Compensatiekas dit voorstel goed. Alleen de afgevaardigden van het ABVV stemden tegen; ze vonden een tijdelijke supplementaire vergoeding politiek onverstandig en het knabbelen aan de reserves van de kas financieel onverstandig. Bovendien zagen ze in de verhoging een katholieke electorale stunt. Minister Van Den Daele ging wel akkoord en vanaf 1 januari 1954 werden de bedragen van de premie verhoogd met 50 fr. extra voor het tweede kind, 75 fr. voor het derde kind, 100 fr. voor het vierde en 125 fr. voor het vijfde en volgende. Voor moeders thuis met meerdere kinderen betekende dit dus een gevoelige verhoging. De verhoging kostte de kas in 1954 400 miljoen. De vrijgekomen reserves waren dus niet volledig uitgeput. Met de overige miljoenen kon de verhoogde premie nog één trimester in 1955 doorbetaald worden. Eind november 1954 besliste de raad van beheer van de Nationale Kas, na een voorstel van Dereau (ACV) en Catryse (KAV)⁽¹¹⁾, de bijkomende vergoeding te verlengen voor 1955, zelfs indien daarvoor uit de gewone reserves geput moest worden. Minister Troclet - ondertussen zat de CVP niet meer in de regering en moest er met een socialist onderhandeld worden - was het daar echter niet mee eens. Hij wilde de overgebleven fondsen gebruiken om de jaarlijkse staats-subsidies aan de kas voor 1955 te verminderen. Het ACV was woedend: de staat wilde de reserves, die de vakbond als het bezit van de arbeiders beschouwde, gebruiken om een besparing te verwezenlijken op zijn eigen budget! Op 24 november 1954 verspreidde het ACV-bestuur het bericht dat door de socialistisch-liberale regering de inkomens van de arbeidersgezinnen zouden verminderen. In brieven en

Minister Leon-Eli Troclet bij de eerstesteenlegging van het gebouw voor de Dienst van de Gezinsvergoedingen te Brussel, 1948

memoranda aan de regering werd het behoud van de verhoogde vergoeding geëist. Premier Van Acker beloofde dat de regering de zaak onder de loep zou nemen en uiterlijk 31 januari haar beslissing bekend zou maken. Omdat er na die datum nog steeds geen uitspraak was, stuurde had ACV begin februari nog maar eens een brief aan de regering, aandringend op een beslissing, echter zonder gevolg. Op 20 januari hadden de KAV en haar franstalige tegenhanger, de Lignes Ouvrières Féminines Chrétiennes (LOFC) ook al een brief naar de minister gestuurd, wijzend op de noodzakelijkheid van de premie in vele arbeidersgezinnen en aandringend op een spoedige 'geruststelling'. Ze kregen een nietszeggend antwoord terug.

In de lente van 1955 keerden de compensatiekassen - het geld was op - terug naar de oude bedragen. De katholieke pers maakte van minister Troclet de grote boeman. Hij had zomaar de adviezen van (katholieke) parlementsleden, de sociale organisaties en de raad van beheer van de Nationale Kas, die verzocht hadden de verhoging verder uit te betalen door gebruik te maken van de gewone reserves, naast zich neergelegd. Door de schuld van de socialistische regering, zo deelde ACV de afloop in een persmededeling van 22 februari 1955 mee, werden 263.000 Belgische arbeidersgezinnen samen 400 miljoen fr. armer. De regering verdedigde zich door te zeggen dat de regeling sowieso een uitzondering voor een enkel jaar was geweest, dankzij uitzonderlijke reserves. Het ABVV was om precies die reden tegen geweest, het had voorzien dat een tijdelijke verhoging tot problemen zou leiden bij de afschaffing ervan. Bovendien gingen in het ABVV stemmen op voor een eenvormige vergoeding voor alle moeders, niet enkel voor de moeders thuis.

Het ACV en de KAV reageerden furieus. Zij zagen de bijkomende vergoeding als een sociale verworvenheid, die niet kon worden afgeschaft zonder afbreuk te doen aan de sociale vooruitgang. De komende maanden volgden daarom heel wat acties. ACV-Limburg startte een succesvolle Groene Checkcampagne, waarbij de normale informatie op de maandelijkse kinderbijslagcheque vervangen werd door cynische commentaar aan het adres van zowel patronaat als regering. Vertegenwoordigsters van de KAV en de LOFC wendden zich meermaals per brief tot de minister, zonder antwoord te krijgen. In maart 1955 werd in de plaatselijke KAV-afdelingen druk over het onderwerp gedebatteerd. Afdelingen en individuele leden stuurden brieven naar de eerste minister waarin ze hun ongenoegen uitdrukten. Katholieke kranten publiceerden voorbeeldbrieven, met de expliciete bedoeling moeders ertoe aan te zetten zelf dergelijke brieven te schrijven.

De KAV en het ACV schreven die lokale protesten in hun nationale acties voor het gezinsinkomen in. Op 15 maart 1955 hielden de KAV en de LOFC een nationale protestmanifestatie te Brussel. Een aantal nationale vrijgestelden zetten er de toestand uiteen en vier moeders getuigden over hun eigen situatie. De ongeveer duizend deelnemers trokken vervolgens betogend naar het kabinet van de eerste minister om een

geen Fr. geld Ct. meer

Nr 000 Goed voor alles is Fr. op Ct.

XC
000.00 — Compensatiekas voor
Vermindering der toelagen
Wetstraat, 6, Brussel

Het Bestuur der Postchecks te Brussel zal betalen

~~het overschot als industrielen, de bankiers, de kapitalisten~~
(bedrag in volle letters)

~~en de parlementairen betaald zijn~~ Fr. Ct.

aan M de werkmán - huíevader
N. 1 Kinder straat
te Arrond. Mechelen
Te Brussel, de 1 April 1955

Armoede maakt tam

Assignatie
Nr 0

Inkomst Nr 0

Verantw. Uitgever: U. Elzens, Onder den Toren, 5, Mechelen.

Wij vechten verder

Niet plooiën

0000.00 — Compensatiekas voor Vermindering der toelagen Wetstraat, 6, Brussel

Mededeling.

Sinds 1 Januari 1955
Voor onze arbeiders en bediendengezinnen, vermindering van hun inkomen wanneer de moeder thuis is.
Dit betekent:

	per maand	per uur
met 2 kinderen	50 fr.	is 0,25 fr.
met 3 kinderen	125 fr.	is 0,60 fr.
met 4 kinderen	225 fr.	is 1,10 fr.
met 5 kinderen	350 fr.	is 1,70 fr.
met 6 kinderen	475 fr.	is 2,35 fr.
met 7 kinderen	600 fr.	is 3,— fr.

Voldaan,
Te Mechelen, de hoelang nog 19

Lamme Goedrak

Arbeiders, Bedienden, laten wij de socialist Troclet en het A.B.V.V. bedanken! Daarom, laat U inschrijven bij het A.C.V., daar alleen wordt gestreden voor lotsverbetering der arbeiders, bedienden en familievaarders.
Niet op de openbare weg gooien.

1^e kwartaal 1955 - 5 kinderen ten laste.
Moeder aan den haard (vroeger 8.790 fr.). Vermindering 1.050 fr., ter bevordering van de armoede.
Deze afhouding zal gestort worden op de rekening der parlementairen.

'De Groene Check', waarbij de normale informatie op de maandelijkse kinderbijslagcheque vervangen werd door cynische commentaar aan het adres van zowel patronaat als regering (KADOC Leuven)

protestmanifest af te geven. Twee leden kregen daarbij een proces-verbaal omdat ze zich in een deel van de Wetstraat begeven hadden dat voor de betogers niet toegankelijk was. Tot hun grote ontzetting werden de KAV-afgevaardigden niet ontvangen, niet eens door een kabinetsmedewerker. Ze gaven hun manifest dan maar af aan een gerechtsdeurwaarder. Ook bij andere gelegenheden weigerde de regering afgevaardigden, arbeiders en huisvrouwen, te ontvangen. Toen de protestbrieven van de Limburgse KAV dan door senator Jeanne Driessen, tijdens een vinnige interpellatie in de Senaat, aan Troclet overhandigd werden, schoof deze ze 'miskennend' opzij. Dit was uiteraard voer voor de katholieke pers die de minister beschuldigde van minachting voor de arbeidersvrouwen, de 'moeders van het volk'.

Het ACV koos in de zomer van 1955 voor de strategie van de zaterdagstaking. Er werd vooral gestaakt voor het minimumuurloon van 20 fr. (voor de mannelijke arbeider) en voor de vijfdagenweek, maar in de marge ook in verband met de Premie voor de Moeder aan de Haard. Op 29 juli riep de regering, in de hoop de gemoederen te bedaren, de Nationale Arbeidsconferentie samen. Naast minimumloon en vijfdagenweek stond ook de premie op de agenda, waarvoor een voorlopige oplossing uit de bus kwam; de werkgevers zouden gedurende drie maanden een half procent extra bijdragen betalen om de vergoeding drie maanden (augustus-september-oktober 1955) opnieuw op haar vorige peil te brengen. Ondertussen zou een nationale paritaire commissie een nieuw en beter stelsel voor de gezinsvergoedingen uitwerken. Op basis daarvan zou de regering tegen november 1955 het initiatief nemen tot een hervorming van het kinderbijslagstelsel. Omdat er echter geen nieuwe inkomsten aan het akkoord verbonden werden, kwam die commissie niet tot overeenstemming en werd ze in november 1955 zonder resultaten ontbonden. Volgens de katholieke arbeidersorganisaties waren de werkgevers en vooral de regering verantwoordelijk voor die mislukking: de vertegenwoordigers van de regering leverden geen constructieve bijdragen en saboteerden de commissie, om nadien de onenigheid te gebruiken als alibi voor het uitblijven van nieuwe voorstellen.

De katholieke arbeidersorganisaties bleven de volgende maanden de regering met memoranda bestoken, verwijzend naar de overeenkomst van 29 juli. Op 17 april 1956 stelde Troclet een nieuwe commissie samen met ditmaal, naast afgevaardigden van de werknemers- en werkgeversorganisaties, ook afgevaardigden van de middenstand, de boeren en de Bond der Kroostrijke Gezinnen. De katholieke arbeidersorganisaties reageerden optimistisch want er was ditmaal niet bepaald dat de commissie binnen de beschikbare financiële middelen moest blijven. Ook de als gunstig gepercipieerde economische situatie zou in hun voordeel kunnen spelen. Het ABVV kwam in die commissie op de proppen met het voorstel, goedgekeurd door zijn congres van mei 1956, namelijk de premie uit te breiden tot alle moeders.

Het KB van 10 april 1957 dat de kinderbijslag eindelijk hervormde, bracht voor de katholieke arbeidersorganisaties niet de verhoopte resultaten. De financiële basis van het stelsel werd weliswaar verruimd, maar de Premie voor de Moeder aan de Haard sneuvelde. Bovendien voorzag het KB dat de premie niet opnieuw bij KB kon worden ingevoerd. Daarvoor was voortaan een wet nodig. Volgens de katholieke pers werd de premie afgeschaft, volgens de socialistische werd ze uitgebreid tot alle moeders door ze te integreren in de basisbedragen van de gezinsbijslagen die daardoor hoger werden. Niemand kreeg minder dan voordien, integendeel. De progressiviteit naar rang werd echter verminderd, doordat vooral de bedragen voor het eerste en tweede kind hoger werden. Dit kon volgens de christelijke sociale organisaties niet door de beugel. In combinatie met de invoering van de leeftijdstoelagen - een verhoging van de kinderbijslag als een kind een bepaalde leeftijd bereikte - een oude eis van het ABVV, zouden vooral de grote gezinnen met meerdere jonge kinderen benadeeld worden. In de katholieke pers werd dit de lezers met voorbeelden uitgebreid voorgerekend.

In de loop van 1957 en 1958 bepleitten de katholieke pers en de katholieke organisaties vooral het herstel van de progressiviteit naar rang. Door de verhoging van de werkgeversbijdrage en de verhoging van het loonplafond door het KB van 10 april was immers een zekere financiële speelruimte ontstaan die niet volledig opgesoupeerd werd door de nieuwe verhogingen. Met die inkomsten kon en moest de progressiviteit vanaf het derde kind hersteld worden. Begin 1960 - de CVP zat sinds 1958 terug in de regering - gebeurde dat ook. De eis de premie opnieuw in te voeren verdween echter naar de achtergrond. Na het KB van 10 april besloot het ACW-bestuur - binnenskamers - dat het niet zinvol was het herinvoeren van de haardoelage te blijven eisen. Er was te veel weerstand, ook in eigen rangen. De Syndicale Dienst voor Vrouwen van het ACV was bijvoorbeeld al jaren tegen de premie, omdat deze gezinnen met een laag inkomen, waar vrouwen uit financiële noodzaak gingen werken, discrimineerde.⁽¹²⁾ Omdat er nooit een parlementaire meerderheid voor te vinden zou zijn, werd blijven strijden voor de premie zinloos geacht. Bovendien was het een dure uitgave geweest voor een betrekkelijk klein voordeel. Veel zinvoller was het te blijven streven naar een grotere progressiviteit vanaf het derde kind. Feitelijk zou dat op hetzelfde neerkomen, namelijk *"een aanvullend inkomen ten voordele van de families waar de moeder thuis blijft"*. Met een kinderbijslag van 1000 fr. vanaf het derde kind, zou de 'vrije keuze' (lees: het thuisblijven) van de moeder mogelijk zijn. In gezinnen met drie of meer kinderen zou in de meeste gevallen de moeder sowieso niet buitenshuis werken. Die formule, redeneerde de ACW-leiding, had politiek gezien meer kans op slagen. Dergelijke regeling zou *"veel misverstanden en psychologische weerstanden kunnen uit de weg ruimen"* bij degenen die in de premie *"uitsluitend een politiek en ideologische programma gezien hebben"*. Bovendien waren er ook in liberale en socialistische kringen - uit demografische bekommernis - voorstanders van die progressiviteit te vinden.

Niet alle leden steunden de ommezwaai. De premie had ondertussen - en de katholieke pers had hier een belangrijke rol gespeeld - een grote symboolwaarde gekregen: *"We moeten er rekening mee houden dat onze christelijke organisaties zich totaal ingezet hebben voor het behoud van de 'Premie voor de Moeder aan de Haard'. Het is een kracht-idee geworden die men niet zonder meer kan laten vallen."*⁽¹³⁾ Op de komende ACW- en ACV-congressen was er altijd wel iemand in het publiek die de premie opnieuw op de agenda probeerde te zetten. De kopstukken wimpelden dit echter systematisch af. Congresamendementen voor een nieuwe haardoelage werden zelfs vooraf door de ACV-leiding naar de prullenmand verwezen wegens 'niet langer opportuun'. De achterban werd voorgehouden dat het ACV met het verlaten van de eis voor de Premie voor de Moeder aan de Haard niet het ideaal van de moeder thuis had verlaten. Er was enkel, pragmatisch, gekozen voor een andere manier om hetzelfde resultaat te bereiken.

Naar een andere interpretatie

Ter voorbereiding van het ACW-congres van 1959 circuleerde er een nieuw voorstel dat overigens ook geen zoden aan de dijk zou zetten. Toch is het interessant wegens de logica erachter. Victor Michel stelde voor gedifferentieerde barema's in te voeren in de kinderbijslag. Uitgangspunt was weerom een verhoging voor die gezinnen waar de moeder thuisbleef. Ditmaal zou het buitenshuiswerken van de echtgenote echter slechts in aanmerking worden genomen als haar loon een bepaalde grens overschreed. Gezinnen waarin man en vrouw beiden werkten, maar samen nog steeds te weinig verdienden, zouden ook het verhoogde barema bekomen. Michel trok daarmee de oorspronkelijke doelstelling van de Premie voor de Moeder aan de Haard, zoals die door het ACV en de KAV in het begin van de jaren 1950 verwoord werd - die gezinnen waar de nood het hoogst is als eerste te helpen - radicaal door. De bijkomende doelstellingen, namelijk het stimuleren van het thuisblijven van de moeder en het symbolisch belonen van dat bepaald gezinstype, verdwenen naar de achtergrond. Dit toont aan dat het stelsel van de premie verschillende betekenissen had, ook binnen de katholieke arbeidersbeweging. Mijn reactie op het artikel van Bollen gaat vooral daarover. De premie en haar legitimaties zijn niet eenvoudig ideologisch of economisch te verklaren. De premie ontstond, werd verdedigd en afgeschaft in een complex veld van betekenissen. Bollen kadert mijns inziens de haardoelage te veel binnen één bepaald betekenisveld: het economisch pragmatisme. Ze interpreteert de premie en de afschaffing ervan als onderdeel van een discriminerend tewerkstellingsbeleid, waarin vrouwen als een reserveleger worden gebruikt en ideologische argumenten worden ingezet ter ondersteuning van dit beleid. De Premie voor de Moeder aan de Haard plaatst ze daarmee op één lijn met andere ontmoedigende maatregelen naar vrouwelijke arbeidskrachten toe (bijvoorbeeld in de

sociale zekerheid) en met voorstellen tot een wettelijk verbod op vrouwenarbeid, zoals die in de jaren 1930 opgang maakten. Volgens mij moet meer onderscheid gemaakt worden tussen die verschillende maatregelen. Ruttens arbeidsverbodvoorstel in de jaren 1930, het verstrengen van de werkloosheidsreglementering voor gehuwde vrouwen in de jaren 1950, de Premie voor de Moeder aan de Haard, de Sociaal Pedagogische Toelage en de recente voorstellen om zorgarbeid binnen het gezin te verlonen, hebben alle hun eigen verhaal en nuances, hun eigen context, legitimaties, aanleidingen, oorzaken en gevolgen en zijn niet op één hoopje te vegen.

Door enkel naar de economische logica te verwijzen, presenteert Bollen een te enge interpretatie van de premie en de context waarin zij ontstond. De diepere grondslag van de premie was volgens mij niet, zoals Bollen suggereert: "*Hoe krijgen we de gehuwde vrouwen van de arbeidsmarkt?*" maar wel "*Welk gezinstype vinden wij ideaal?*" Economische argumenten speelden daarin ongetwijfeld een rol, maar de gezinsideologische component en de morele overtuigingen wierpen minstens evenveel, misschien zelfs meer gewicht in de schaal. De premie ontstond binnen een bepaalde mentaliteit, waarin het thuisblijven van vrouwen normaal was en hun arbeid buitenshuis abnormaal, waarin mannen per definitie arbeiders en kostwinners waren, en vrouwen géén arbeiders, maar huisvrouwen en moeders.⁽¹⁴⁾ Voor gehuwde arbeidersvrouwen werd thuisblijven als bevrijding gedefinieerd, moeten gaan werken als slavenarbeid. Thuisblijven werd als meer conform gezien met de menselijke waardigheid en vrijheid van vrouwen, dan bijvoorbeeld fabrieksarbeid. Een moeder de financiële mogelijkheid bieden om thuis te blijven, 'zich aan haar gezin te wijden', was niet noodzakelijk bedoeld als beknotting van haar bewegingsruimte, maar als een mogelijkheid tot levensvervulling en geluk voor haar en haar gezin. In die logica is de premie allesbehalve vreemd, ze was een zeer logisch uitvloeisel van een bepaalde gezins- en arbeidsideologie en de verhouding tussen beide. Bollen verwijst wel naar dit mannelijk arbeids- en kostwinnersmodel als logica achter de uitbouw van de welvaartsstaat, maar blijft daarbij hameren op het tewerkstellingsbeleid en de arbeidsmarkt en heeft te weinig oog voor de familiale politiek. Daardoor verengt zij de betekenis die de premie had en de mentaal-ideologische context waarin ze ontstond. Om de premie te duiden moeten we die context serieus nemen en hem niet afdoen als louter vehikel van een economische politiek.

Ook het afschaffen van de haardtoelage had meer te maken met hoe gezinnen werden gezien, dan dat het - zoals Bollen suggereert - een bewuste maatregel zou zijn geweest voor het inzetten van vrouwen als arbeidsreserveleger. De socialistisch-liberale regering had een andere kijk op het gezin, en daarmee op de familiale politiek en het verdelen van de pot van het kindergeld. Ze schafte de premie niet af opdat meer vrouwen zouden gaan werken. Toch beweert Bollen dat dit politiek opportunisme, gebaseerd op een veranderende economische conjunctuur - daarbij laat ze ook enkele chronologische steken vallen - de reden van de afschaffing was.

Bollen verwijst niet naar het feit dat na de hervorming van de kinderbijslag in 1957 de premie bewust van de katholieke agenda verdween en er, toen de christen-democraten in 1958 terug in de regering zaten, ook niet opnieuw op werd gezet. Ze maakt via de Bond voor Grote en Jonge Gezinnen, de enige organisatie waar de eis bleef leven, meteen de sprong naar de SPT. Het eerste nieuwe CVP-wetsvoorstel voor een nieuwe premie was er pas in 1966. Wat gebeurde er dan tussen 1958 en 1966? Waarom voerden de katholieken de premie in 1958 niet terug in? Hier speelt volgens mij noch economische logica, noch ideologische overtuiging de grootste rol. Zoals in de eerste paragraaf wordt beschreven vonden de leiders van de katholieke arbeidersorganisaties de Premie voor de Moeder aan de Haard niet langer politiek houdbaar. De haardtoelage was niet meer verkoopbaar. Opportunisme speelt in dit verhaal dus wél een rol, maar niet op de manier die Bollen beschrijft: "*Hoe krijgen we vrouwen op of uit de arbeidsmarkt conform de economische conjunctuur?*" De opportuniteitsvraag was veeleer: "*Hoe bekomen we voor de arbeidersgezinnen een zo rechtvaardig mogelijk inkomen?*" Wat is politiek haalbaar als eis? Welke zijn de beste middelen? Het antwoord op die vragen evolueerde in de loop van de jaren 1950 en werd aan socialistische en aan katholieke zijde anders beantwoord. Ideologische argumenten werden daarbij inderdaad in de strijd gegooid of ingezet waar nodig. Doel bij zowel de katholieke als de socialistische arbeidersorganisaties was het totale gezinsinkomen verhogen. Daarvoor waren meerdere middelen goed en werd nu weer het ene, dan weer het andere middel politiek bruikbaar geacht. Niet een pragmatisch arbeidsmarktbeleid, maar een pragmatische gezinspolitiek en een arbeidsinkomensbeleid stonden dus aan de oorsprong van het invoeren en weer afschaffen van de Premie voor de Moeder aan de Haard.

De eerste voorstellen voor een SPT dateren van 1966, dus niet in volle economische crisis, en niet op een moment van krapte op de arbeidsmarkt, integendeel. De economische logica gaat dus niet steeds op. Het in- en afvoeren van haardpremie en SPT mag dan misschien wel overeenstemmen met economische imperatieven, de vraag ernaar houdt niet steeds rekening met de economische periodisering. De SPT werd gevraagd op een ogenblik dat het economisch wenselijk was dat de vrouw op de arbeidsmarkt actief was en bleef.⁽¹⁵⁾ Bollen vindt het feit dat de SPT er pas medio jaren 1970 - in volle crisis - kwam, verdacht en gebruikt die timing als argument voor de theorie dat de SPT net als de premie een instrument van het arbeidsmarktbeleid geweest zou zijn. De SPT was echter allesbehalve een besparing in de sociale zekerheid en was medio jaren 1970 onbetaalbaar. Misschien had het lange uitstel meer te maken met de controversiële aard van de maatregel, dan met de economische conjunctuur. De SPT was, zoals de auteur zelf opmerkt, een hete aardappel die de ministers elkaar doorschoven. Als de SPT echt als een economisch beleidsmiddel werd gezien, is het niet logisch dat de uitvoeringsbesluiten er nooit kwamen.

Het probleem met de 'arbeidsreservelegertheorie' is dat ze te vaak wordt gebruikt, alsof

In de lente van 1955 schafte de socialistische regering de verhoogde premie terug af. Het ACV en de KAV reageerden furieus... (KADOC Leuven)

het al dan niet inzetten van dit 'leger' een bewuste actie was. Vrouwen werden bewust gestimuleerd de arbeidsmarkt te verlaten, en de regering deed alsof ze dat beter vond voor het gezin. Het inzetten van vrouwen als arbeidsreserveleger is ongetwijfeld een reëel structureel maatschappelijk gegeven. Evelyne Sullerot⁽¹⁶⁾ heeft die grotendeels onzichtbare, want als vanzelfsprekend beleefde structuur op een zeer scherpe en geëngageerde manier blootgelegd. De vrouwenbewegingen van de tweede feministische golf hebben de verdienste dat ze probeerden vrouwen van die situatie bewust te maken. De actoren zelf - politici, arbeiders, syndicale organisaties - hebben decennialang het gebruik van vrouwen als reservearbeidskrachten gesteund en vormgegeven zonder er graten in te zien. Het was het logische uitvloeisel van opvattingen en ideeën rond gezin en arbeid en de taak van vrouwen en mannen in de gemeenschap. Die structuur bevoordeelde inderdaad bepaalde groepen meer dan andere; ondernemers en mannelijke arbeiders profiteerden ervan. Maar dat is nog niet hetzelfde als bewuste, opzettelijke discriminatie. Met andere woorden, men wilde niet 'vrouwen onderdrukken' of zichzelf economisch bevoordelen en daarvoor ideologische legitimaties uitvinden; maar de economische en maatschappelijke discriminatie van vrouwen hing samen met een bepaald politiek, economisch en ideologisch conglomeraat.

Zeg ik nu dat de ideologie er eerst was, en dat de structurele, economische gevolgen daaruit voortvloeiden? Verraad ik dus de marxistische analyse? Neen, ik probeer juist die onvruchtbare kip-of-eidiscussie te vermijden. Ze leidt nergens toe. Interessanter is het andere vragen te gaan stellen. Dit kan door de ideologie als bestaande werkelijkheid serieus te nemen en nader te onderzoeken. Ideologische overtuigingen hadden reële betekenissen. Opvattingen over gezin en arbeid en de plaats van vrouwen en mannen in de maatschappij waren niet louter een machtsmiddel dat politiek en economisch werd ingezet. Ideologische overtuigingen speelden een rol in politieke en economische processen, en werden op hun beurt door die processen beïnvloed. Het a priori bevoordelen van de economische evolutie als motor van het historische proces verhindert ons de mentale wereld van de periode die we onderzoeken serieus te nemen.

Bollen is te ongenueanceerd in haar beoordeling van een aantal sociale organisaties en hun standpunten. De Gezinsbond zou zijn verpakking van de SPT veranderd hebben omdat "de nieuwe linkse vrouwenorganisaties als paddestoelen uit de grond schoten" en het "met Simone de Beauvoir als profetes not done was om de vrouw voortaan nog vast te pinnen op de moederrol". Alsof de Gezinsbond ook niet zonder de Dolle Mina's een eigen evolutie doormaakte, en alsof die Dolle Mina's plots het klimaat kwamen veranderen. Binnen de organisaties die een traditionele gezinsideologie huldigden, zoals de KAV en de Gezinsbond, was er al vanaf eind jaren 1950 en zeker in de loop van de jaren 1960 een duidelijke evolutie merkbaar. Ook zonder en vooral reeds vóór de 'feministische injectie' van het begin van de jaren 1970 schaaften zij hun opvattingen bij. Ook de houding van het ABVV wordt door Bollen onvoldoende gedeut. Een vage verwijzing

naar het 'feministisch gelijkheidsdenken' volstaat niet om de omslag van het ABVV met betrekking tot de premie te verklaren. Vanuit een louter economische logica is die vraag evenmin te beantwoorden. Daarvoor moet er ook op andere niveaus gegraven worden, de familiale politiek van het ABVV, zijn gezinsopvattingen en zijn pragmatische keuzes met betrekking tot de loonpolitiek moeten nader worden onderzocht.

Volgens mij ligt de oorzaak van de interpretatie van Bollen gedeeltelijk in een te ongenueanceerde omgang met en invulling van de polen progressief-conservatief en onderdrukkend-emanciperend. Voor vele vrouwen van de jaren 1950 was thuisblijven, niet moeten gaan werken, de na te streven vooruitgang. Het feit dat de SPT door sommige vrouwen en de Gezinsbond als een emancipatorisch middel werd gezien, kaderend in een bredere actie rond het sociaal statuut van de moeder, wordt door Bollen als retoriek onder het kleed geveegd. Ook de recente voorstellen van Mieke Vogels worden louter negatief beoordeeld. De auteur bespreekt de redenen en argumenten van de voorstanders van premie, SPT en zorggeld op een erg stiefmoederlijke wijze, vanuit een eng begrepen feminisme. Daardoor beperkt zij als historica de mogelijkheid om voorstellen zoals de SPT en de premie in hun eigen context te begrijpen en de verschillen ertussen te duiden.

Haar besluit is te eenzijdig als interpretatie: "*Het doel van de haardoelage was van meet af aan ondubbelzinnig; werkende gehuwde vrouwen afdragen te participeren aan de arbeidsmarkt. De toelage zag het levenslicht in volle recessie en werd prompt afgeschaft toen het economisch tij keerde en een grotere input van arbeidskracht zich opdrong.*" De premie was juist erg dubbelzinnig en maakte deel uit van een ambigu totaalbeleid, in een zoekende periode, met een zich steeds bijsturende gezins- en arbeidsideologie, waarin vrouwen- en mannenrollen langzaam aan het veranderen waren. Ze maakte vooral ook deel uit van een ruimere gezinspolitiek die door de auteur onvoldoende als contextfactor wordt uitgewerkt.

Bollen wil bewijzen dat de SPT "*oude wijn in nieuwe zakken*" is. Door haar stereotypering van de jaren 1950 en het over het hoofd zien van nuances laat ze vele argumenten voor die stelling liggen. Haar voornaamste argument is dat premie en SPT onderdeel waren van een ontradend tewerkstellingsbeleid naar vrouwelijke werknemers toe. Dat is volgens mij niet de meest interessante piste. Continuïteit en verschil zijn wel te vinden op andere niveaus: door de argumenten in beide discussies beter naast elkaar te leggen - wat wordt in 1949 en in 1966 met 'vrije keuze' bedoeld - en meer aandacht voor contextfactoren zoals het gezinsbeleid, de inkomenspolitiek van de vakbonden, de politieke besluitvorming én de economische conjunctuur.

- (1) S. BOLLEN, Over oude wijn in nieuwe zakken: van haardoelage tot sociaal-pedagogische toelage. In: Brood & Rozen, (2003)3, p. 33-47.
- (2) Een inleiding op dit debat is te vinden in K. SCHUYT en E. TAVERNE, 1950. Welvaart in Zwart-Wit, Den Haag: SDU Uitgevers, 2000. Jammer genoeg verwaarloost deze publicatie het genderspect.
- (3) Voor de uitgebreide resultaten van dit onderzoek, zie H. VANDEBROEK, Het geslacht van de arbeid. Opvattingen over vrouwenarbeid in Belgische katholieke intellectuele kringen (1945-1960), Leuven: Universitaire Pers, 2002.
- (4) S. BOLLEN, De sociaal-pedagogische toelage. Historiek en polemiek 1965-1981, VUB licentiaatsverhandeling, 2001.
- (5) Naar de Premie voor de Moeder aan de Haard en het debat erover werd nog geen grondig historisch onderzoek gedaan. Dit artikel steunt op documenten uit het KAV-, ACV- en ACW-archief, bewaard op het KADOC. Verder werden ACV. Maandelijks Bulletin van het ACV, Vrouwenbeweging (ledenblad KAV), De Volksmacht en de jaarverslagen en congresdocumenten van het ACV en het ABVV uit de periode 1945-1960 geraadpleegd. Voor de houding van de Gezinsbond, zie E. DE MAESS-CHALK, Een Bond voor alle gezinnen. Geschiedenis van de gezinsbeweging in Vlaanderen, Brussel: BGJG, 1996.
- (6) M. DE KOSTER, Kostbare kinderen. De kinderbijslag in België 1921-1945, Tiel: Lannoo, 2001.
- (7) Wetgeving betreffende de Kinderbijslag voor loonarbeiders. Samengeordende teksten. Brussel, 1952, p. 45.
- (8) V. FALLON, De gezinstoeslagen in België en Frankrijk, Leuven/Brussel, 1927, p. 27.
- (9) N. DE BOCK, Problemen der maatschappelijke zekerheid, Antwerpen, 1948, p. 35.
- (10) In de loop van 1947 schafte de Belgische regering de naoorlogse subsidies voor bepaalde voedingswaren af, met prijsstijgingen tot gevolg. Uit sociale overwegingen werden daarom de 'compensatievergoedingen' ingericht. Deze werden toegekend aan loon- en weddetrekkenden en aan gepensioneerden, werklozen, gehandicapten en arbeidsongeschikten, kortom alle uitkeringsgerechtigden. Deze kregen bovendien extra vergoedingen voor personen, vrouw en kinderen, die ze ten laste hadden. Hiermee werd dus een eerste vergoeding voor de moeder thuis uitgekeerd. Aanvankelijk ging het om 'bons', maar in de loop van 1948-1949 werden de vergoedingen geïntegreerd in ofwel het loon, ofwel de bestaande uitkeringen. De compensatiebons voor niet-werkende moeders ten laste werden omgedoopt tot Premie voor de Moeder aan de Haard, ten laste van de sector der gezinsvergoedingen.
- (11) Het ACV vermeldt in zijn verslagen alleen zijn eigen rol. Uit het KAV-archief blijkt echter dat ook de KAV een rol speelde in het bekomen en verlengen van de verhoging. KADOC, KAV, 2.12.11/2.
- (12) Interview met Sarah Masselang door Hannelore Vandebroek, 6 mei 2004. Masselang werkte van 1958 tot aan haar pensioen in 1983 bij de ACV-Syndicale Dienst voor Vrouwen. In 1963 volgde zij Maria Nagels op als hoofd van deze dienst.
- (13) Nota ten gerieve van het Familiaal Studie- en Actiecomité, 1957. KADOC, KAV-Nationaal, 2.12.11/2.
- (14) Zie voor een uitgebreide bespreking van de toenmalige gezinsideologie, H. VANDEBROEK, Het geslacht van de arbeid [...].
- (15) Karen Celis toont in haar analyse van de begrotingsdebatten eveneens aan dat het meer ideologisch getinte debat over de rol van de vrouw in de samenleving en het economisch discours elkaar doorkruisten. K.CELIS, Vrouwen vertegenwoordigen. Substantiële en descriptieve vertegenwoordiging van vrouwen in de Kamer tijdens de begrotingsdebatten (1900-1979), VUB/Leuven, doctoraatsverhandeling, p. 242, 273-283.
- (16) E. SULLEROT, Histoire et sociologie du travail féminin, Paris: Gonthier, 1968.